

Ovidiu Varga - viața ideilor în bătaile de aripi ale timpului

Eram la începutul anului III de Conservator în fața avizierului și copiam orarul. În dreptul fiecărei discipline era notat și numele profesorului, titularul cursului. Așa am aflat că urma să-l avem la muzicologie, eu și colegul meu, actualul compozitor de muzică ușoară, Șerban Georgescu, pe maestrul Ovidiu Varga. La primul curs ne-a indicat o temă, nu-mi amintesc formularea, dar privea ideea revelării specificului național în limbajul universal, bineînțeles cu referire la muzică. Ne-a indicat și o bibliografie, tocmai avusesse loc o sesiune de comunicări pe acea temă și se editase un volum ce includea semnături de marcă. La seminar, atât eu cât și Șerban ne-am prezentat cu niște teorie universalistă care reproduceau afirmațiile din volumul ce includea și semnătura profesorului de la catedră. Reacția a fost aspră și surprinzătoare pentru noi, învățați cu aroganța elitistă a studenților de la "Facultatea teoretică".

- "Dacă mai veniți cu *reproduceri*, renunț la curs. Vă repartizez la alt profesor." Cum era șeful catedrei nu ne-am îndoit că o va face. La ora următoare citeam răspicat o "comunicare științifică" - aceasta era tema seminarului - în care susținem cu aplomb o enormitate, dar care contravenea fundamental tezei semnată de profesor. Șerban, invitat să arbitreze, s-a grăbit să se declare de acord cu "refrenul" din cartea tipărită în care se argumenta viabilitatea specificului național în opera de artă. Nu a scăpat însă așa de ușor cum se așteptase. Maestrul l-a provocat să găsească răspunsuri detaliate nu doar afirmative, argumente de substanță în măsură să spulbere șubreda mea teorie universalistă. Mult mai târziu, după ce apăruse primul volum din *Quo vadis musica*, volum la care autorul ținea în mod deosebit, aveam să înțeleg că, din prima lecție, profesorul nostru începuse să ne formeze, imprimându-ne ideile fundamentale ce-i alcătuiau propriul credo profesional și spiritual: originalitatea ca rezultat al erudiției, cutezanța de susținere a ideilor personale, refuzul categoric al obedienței comode în fața semnăturilor celebre.

Personalitatea maestrului Ovidiu Varga viza deschideri renaștentiste, pluridisciplinare, dublate de un talent surprinzător pe care-l risipea cu ușurință în pictură, filosofie - i-am citit teza de doctorat nesușținută din cauza războiului, ce trata "Funcția bio-psihică a întinericului" - literatură (poezie, teatru). După ani de abandonare cânta cu pasiune la vioară, dovedind în explicații stilistice și de strictă informație tehnică o mobilitate rară de reluare a traseelor părăsite în favoarea altor surse de interes ce-i captau atenția. A fost unul din motivele care l-au determinat să compună relativ puțin: un concert pentru orchestră de coarde, un oratoriu, o cantată, un cvartet, câteva lieduri, coruri și atât.

La examenul de absolvență al cursului de forme, maestrul Ștefan Niculescu ne-a cerut să analizăm, în afara partiturilor impuse, o lucrare contemporană românească. Am ales *Concertul pentru orchestră de coarde și percuție* de Ovidiu Varga. Era, pentru epoca în care fusese creată - anul 1957 - o partitură bine scrisă, cu o formulă internă omogenă, ce cocheta cu rezonanțele neomodale ale ultimelor curente europene. Acesta a și fost motivul pentru care *Concertul* nu a fost cântat în cadrul primei ediții a "Festivalului George Enescu".

În anii din urmă îmi vorbea cu entuziasm despre proiectul unui poem simfonic - *Meșterul Manole* - unde, în punctul de maximă tensiune s-ar fi suprapus peste vocile corului și ale orchestrei zgomotul tot mai alert, mai puternic, al înălțării zidului (cărămizi lovite cu mistrii, vuietul vântului ce acoperea glasul sacrificat etc.). Nu știu dacă a rămas ceva pe coala cu portative. L-au absorbit volumele ciclului *Quo vadis musica*. Revenea la o veche pasiune ideatică din tinerețe: aceea de a elucida misterul uman al creației, descoperindu-i legăturile eterne valabile ce transcend universul individual și național al capodoperelor. La *Cei trei vienezi și nostalgia lui Orfeu* am colaborat și eu într-o latură marginală, corectând șpalturi și cartograme. Mi-a ascultat atent observațiile, admitând să introducă în text câteva idei ce m-au făcut să-mi recâștig încrederea în profesionalismul judecății după anii de pedagogie provincială și diverse supliniri. Nu a fost entuziasmat de "Premiul Academiei" cu care a fost distinsă această "triplă monografie polemică" deși, privit în ansamblul lui, demersul teoreticianului atinge, în tensiune dramatică și densitate de idei un prag greu de depășit pentru exegeza muzicologică. Dialecticianul Ovidiu Varga găsisse în controversata creație a "noii școli vieneze" un teren fertil, muzicologul comentând pe rând, din diverse unghiuri, fenomenul muzical exploziv ce a zguduit deceniile de început ale sec.XX. Mai mult, analiza ciclului de poeme schönbergiene *Pierrot Lunaire* a fost scrisă la scurt timp după moartea neașteptată a soției sale.

Îmi povestea cât de greu i-a fost să accepte tragedia și cum, recitind capitolele celor "de 3 ori 7 melodrame" simte încă durerea grea a acelor momente. Cu toate acestea primul volum, *Tracul Orfeu și destinul muzicii* îi era cel mai drag și acela ar fi dorit să fie premiat de Academie. În el își expusese crezul privind geneza tracică a culturii europene, teorie ce-i deschidea noi piste de explorare a fenomenului muzical european. Pentru

că Ovidiu Varga era un spirit ce tindea spre spațiile vastelor sinteze unde se ajunge inițiat, prin acumulări culturale proprii unor inteligențe de excepție. Poate de aici venea nota de mândric arogantă resimțită de cei din jurul maestrului.

Uneori se amuza autopersiflându-se, fără să renunțe la acest scut de apărare ce ascundea o generozitate izvorâtă din înțelegerea fără greș a psihologiei umane. Era mândru și de faptul că a condus o perioadă îndelungată Radioteleviziunea (1951-1968) când a construit studioul de concerte din strada G-ral Berthelot, dar a părăsit funcția fără regrete optând, între catedră și titlul de director, pentru profesorat. Ceea ce caracteriza, singularizând, personalitatea muzicologului Ovidiu Varga era nevoia demersului hermeneutic, pasiunea de a pune sub lupa microscopului nerostitul, dorința de a descoperi sursele tainice ale unor energii estetic-muzicale nesesizate încă. - "Eu sunt un inventator de limbaj", spunea în discuțiile pe care le făceam după ce-i înapoiam manuscrisele. O activitate rutinieră, sub comandă, era total improprie unui asemenea tip uman. Și totuși a scris oratoriu! *Scântecia eliberării*. Oricât de paradoxal ar apărea acum o asemenea opțiune, Ovidiu Varga nu a fost un creator dispus să aducă ofrande calculate puterii. După experiența tragică de lagăr din timpul războiului, după ce biblioteca îi fusese distrusă și odată cu ea mai multe manuscrise la care ținea, acesta a fost conceptul politic în care a avut încredere în acei ani. De altfel cele *Patru rondo*le pe versuri de C. Theodorescu apărute nu târzie vreme urmau să mărturisească elocvent că epoca iluziilor romantic-politice se sfârșise. *Mai e și câte-un cap pătrat, Șablonul, Istelul dop*, toate într-o scriitură rafinată de orientare modal-expresionistă, îl făceau să zâmbească și în ultima perioadă de activitate când, pentru volumele din *Quo vadis musica*, aproape renunțase la compoziție.

Ciclul s-a întrerupt. După *Bach, un Orfeu pământean* și *Mozart, un Orfeu total* investigația și-ar fi urmat drumul pe tărâmul etnofoniei pentru a ajunge în final la creația secolului XX, sintetizată sub genericul *De la Orfeu 53 la folk-Orfeu*. În introducerea motto, reluată de fiecare dată pe pagina de început a cărților tipărite, autorul își anunța intenția de a rezeza "istoria muzicii europene pe fundamentele ei reale, în lumina celor mai recente cercetări"... astfel încât demonstrațiile cumulate să provoace un răspuns "la Marea întrebare: Quo vadis musica?" Oare se poate răspunde la o asemenea întrebare? Ovidiu Varga a fost unul dintre puținii cărturari care prin erudiție și putere de sinteză s-au încumetat să dea un răspuns afirmativ.

Ultimele două replici lipsesc. Timpul maestrului Ovidiu Varga s-a oprit pe data de 15 iulie 1993 sub lespezea mormântului pe care arde motivul *Preludiului la unison* de George Enescu. Casa cu ferestrele spre Cismigiu s-a risipit, cărțile, partiturile au fost donate Academiei de Muzică. Poate că vremea unor asemenea răspunsuri nu a sosit încă. Dar paginile muzicologice ale lui Ovidiu Varga rămân pentru cercetarea teoretică muzicală românească și europeană ca un "fermecat creator, trăind veșnic nostalgia lui Orfeu"^{*}, a legăturii dincolo de bariera timpului, între trecutul, prezentul și viitorul iscodirilor fără liniște și fără răgaz ale spiritului uman.

Tanța Diaconescu

* Varga, Ovidiu: *Cei 3 vienezi și nostalgia lui Orfeu*. Triplă monografie polemică, București, Ed.muzicală, 1983, p.4.

** Ibid.: pag.433